

e-ISSN: 2630-631X

Article Type

Research Article

Subject Area

Literary

Vol: 8 Issue: 63

Year: 2022 September

Pp: 1607-1615

Arrival

27 July 2022

Published

30 September 2022

Article ID 64302

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.292>

28/smryj.64302

How to Cite This**Article**

Soyşekerci, S. (2022). “

Hayvan, Dil Ve

Kahkaha: Kaçan

Kovalanır”,

International Social

Mentality and

Researcher Thinkers

Journal, (Issn:2630-

631X) 8(63): 1607-

1615

Social Mentality And Researcher
Thinkers is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

Hayvan, Dil Ve Kahkaha: “Kaçan Kovalanır”

Animal, Language And Laughter: “The Fleeing Male/Female Is Chased”

Serhat Soyşekerci ¹ ¹ Dr. Öğr.Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga Meslek Yüksekokulu, Yönetim Ve Organizasyon Bölümü, Çanakkale, Türkiye**ÖZET**

Bu yazı hayvan, kahkaha ve dil üçlemesini edebî ve felsefî yoldan tasvir etmektedir. Her şeyden önce kahkahadan farklı olan gülme, mizahi bir tat bırakır fakat kahkaha acıya karşı bir umuttur. Ancak acının karşısı haz değildir ve haz şiddetle ilgilidir. Dolayısıyla acıya karşı kahkaha bireysel ve somut ilksel bir dürtüdür. Kahkaha acıyı olgunlaştırır, pişirir ve onun yerini alabilir. Hem boyutları ve insan doğası, hem de hayvan doğası açısından dilin sınırlarıdır kahkaha. Kahkaha acının içinden çıkar, yoğrulur ve tıpkı içgüdü gibi acıyı olgunlaştırıp katıksız bir ifade biçimine dönüştürür. Çünkü imgelerle kurduğumuz dilin yapısı gerçekliğin yapısını belirler. Bu anlamda kahkaha dilin sınırlarıdır; “kaçan kovalanır”. Gün gelir gülmecenin mizahına sığınır, gün gelir ciddiyetin karşı konulmaz gerçekliği olur. Zaten gerçeklik dediğimiz de, her birimiz için imgelerimizden başka bir şey değildir.

Anahtar Kelimeler: Hayvan, Kahkaha, Dil, İmge.**ABSTRACT**

This article is a trilogy of animal, laughter and the language. Similarly, this work is description from a literary and the philosophical point of view. First of all, laughing, which is different from laughter, leaves a humorous aftertaste, but laughter is hope against the pain. However, pleasure is not the opposite of pain, and pleasure is about violence. Therefore, laughter against pain is an individual and concrete primordial impulse. Laughter is the limit of language, both in terms of its dimensions and human nature, as well as animal nature. Laughter emerges from the pain, kneads it and, just like instinct, matures the pain and turns it into a pure form of expression. Because the structure of the language we build with images always determines the structure of reality. In this sense, laughter is the limits of language; “the fleeing male/female is chased”. So is language; one day, it takes refuge in the humor of the humor, and one day it becomes the irresistible reality of seriousness. After all, what we call reality is nothing but our images for each of us.

Keywords: Animal, Laugh, Language, Image.**GİRİŞ**

Evrimselcilik tarafından insan nasıl ki “gülen hayvan” olarak tanımlanabiliyorsa, pekâlâ “güldüren hayvan” olarak da tanımlanabilir. Ancak toplumsal olan bu karşılıklı ilişkide gülmenin hayvan doğasında karşılığı yoktur. Gülme, insanmerkezci bir dünyada yalnız insan doğasına hasredilir. Gülmenin var olduğu her iki hâlde, dilin sınırlarında bizler dünyayı “şaka” gibi görür, kesin sınırları içinde zorunlu varsayırız. Bizden başka hayvan, bitki ve cansız nesne, gülmeyi ve güldürmeyi başarıyorsa bu ancak onların insanla olan benzerliğine, insanın onlar üzerinde bıraktığı izlenime ve insanın kullanımına bağlı olarak değişir.¹ Kahkaha, insan zihninde olduğu gibi hayvanda da somut ve bireysel dilin sınırlarını belirler. Dünyanın neresinde olursa olsun, her köy tavuğu kendine toprağın seyrek olduğu zemin arar, bulduğunda orada küçük bir çukur açar, tüylerini toprağa bular, hızla silkinir ve tozu üzerinden bir çırpıda atar. Dahası, bir çırpıda kahkaha patlatır. Hayvanda bu içgüdüsel bir eylemdir çünkü aynısını kafes tavukları da yapar.² Bu sayede kendilerini rahatlamış ve mutlu hissederler ancak karşılıklarına horoz çıkarsa bu rahatlık bozulur. Tabii tersi de doğrudur; bir horoz tavukların istilâsına uğrayabilir. İstifini bozmak zorunda kalan hayvanda bu hâl değişikliği karşısında kahkahanın yerini acı alır, bundan sonra belki mutsuz olmaz ama kesinlikle ‘istifini bozmak’ zorundadır. Çünkü bir hâlden başka hâl’e geçmek rahatsızlık yaratır. Haz ilkesine göre türümüz, genellikle hayvanda üremeyi “kendinde zounluluk” veya az da olsa keyf’e keder mutluluk şeklinde görmesine rağmen bu tek başına doğru değildir. Hattâ hayvanda üremenin haz ile bağlantısı yok denecek kadar azdır. Bu anlamda mutluluk, tavuğun üstündeki tozu atması kadar içten gelir ama mutluluğun içinde zehir taşır. Dışarıdan başka bir şey işin içine girer, her şeyin rengini karıştırıp zehirler. Bu yüzden hayvan doğasında genellikle dişi, erkeğin harekete geçip kendisinin peşinde olduğunun farkına vardığı an kaçır. Burada “kaçan kovalanır” ilkesi âdetâ tabiat buyruğudur. Dişiye istifini bozacağı zehrin bulaşmasıyla her şey karmakarışık hâle gelir. Ancak unutmayalım ki şu boyut hiçbir hayvana dokunmaz: *zekâ*. Bu da türümüz için başka bir sorundur. Zira acının

¹ Bergson, *Gülme*, s.5.² Singer, *Hayvan Özgürleşmesi*, s.195.

kaynağında, salt hüznün ve keder değil, kahkaha da somut ve ilksel olarak özel bir dile sahiptir. Çünkü türümüz mutluluğu önüne büyük ölçüde set çekilmiş ihtiyaçların tatmininde arar ve bu doğası gereği süresiz olguda mümkündür. Haz ilkesine göre arzulanan durum ne kadar uzarsa, bir noktadan sonra sadece hafif bir hoşnutluk hissi kalır. İlginç şekilde türümüz “*tezatlık*” içeren durumdan yoğun zevk alırken, “*durağan*” şeylerden alınan zevk çok azdır.³ Zevki yoğunlaştıran ise çelişkideki kesinliktir. Üstelik durağan zevkin peşinden gitmek kadının kaçıp erkeğin kovalamasında âşkta var olan ustalığı erkeğe şöhretin en tehlikeli kapısını açar. Hattâ bu seviyor gibi görünüp sevmemekten bile kötü bir şöhrettir. Türümüz için bu varsayım geçerlidir çünkü erkek veya kadın olsun, “küçük şeylerden büyük şeylermiş gibi söz eden insan, genellikle bunu “abartır”. Abartı uzadıkça uzar ve sistemli olarak yapılırsa “komik” hâle gelir.”⁴ Bu da doğal olarak güldürür. Örneğin türümüzde yemeye içmeye aşırı düşkünlük hem erkeğin hem de kadının kilo almasını sağlar ama tam olarak aynı biçimde değil. Dişi hayvanda nadiren görülen bu durum türümüz kadınlarında vücudun her bölgesinin şişmanlamasını sağlarken, erkeklerde belirgin biçimde göbek bölgesinin orantısız büyüme göstermesine yol açar. Koca bir şiş göbeği taşıyan sıksa vücutlu birçok yaşlıca erkek vardır ve bu beden yapısı kadınlarda nadiren görülür. İnsan göbeğinde sanki “deve hörgücü” gibi çıkıntının olması neredeyse erkeğe özgüdür. Erkeğin depolanmış yağ fazlası burada yoğunlaşırken, kadın fazla yağlarını vücudunun her tarafına depolar, eşit oranda dağıtır.⁵ Örneğin “Sen kilo mu aldın?” sorusu genç kadınların hoşuna giderken, ağırbaşlı kadınlar bu “ağır yük” altına girmeye şiddetle karşı çıkarlar. Delişmen genç kadınlar genç yaşta olmalarından dolayı böylesi yükü kolayca taşıyabilirler ve bu soru onlara anlamsız gelir. Ne ki, kaldıramayacakları yük, şöhretli bir âşığı bir rakibeden, ya da başka bir kız arkadaşın elinden alma isteğinin karşı konulamazlığıdır. Gözleri kararan genç kadında bu yük, erkeğin kendine değil onu üstün gösteren şöhretine duyulan arzudur. Buna rağmen genç kadınların başta sevimli gelen, zamanla yılgınlık yaratan zırtapoz veya hırtapoz hâlleri ise kendini beğenmişliğin, başka kadınların zevkine duyulan saygının, güç bir zafer kazanarak kendine güveni artırma ihtiyacının iç içe geçtiği karmaşık duygudan başka bir şey değildir.

HAYVAN, DİL VE KAHKAHA: “KAÇAN KOVALANIR”

Bu dünyada sadece bir eylemi yapabilmek için değil, hissettirebilmek için de bir canlıyı önemsemek, değer vermenin en etkili yoludur. Eğer değerler tarihinden bahsedilecekse, öncelikle “kaçan” ile “kovalayan” arasında sürekliliğe dayalı ilişkinin varlığından bahsetmek gerekir. Bu aniden ‘tüyme’ ve ‘sıvışma’ şeklinde bir korku dilinden kaynaklandığı gibi, bazen cinsiyet ilişkisinden de kaynaklanabilir. Gerçek şu ki, korktuğu için bir şeyden kaçan başka şeye koşuyordur, ancak takip edildiği zaman hızlanır. Bunun için kimse kollarını “bana doğru koşuyor” diyerek açmamalı çünkü size doğru koşanlar başka şeyden kaçıyor olabilir: “*Korkuyor olmalıyım çünkü kaçıyorum!*”

Resim 1: “Kaçan kovalanır”

Heybeliada Ruhban Mektebi, *Botanik Bahçesi*, Heybeliada / İstanbul.

Örneğin devekuşu çiftleri çoğu kez başkalarının yavrularını kaçırarak kendileriyle birlikte kalabalık ve karma aile oluşturur. Başkalarının yavrularını kaçırmayı başaranlar gerçek ebevenlerini kovalayarak yavrulara sanki hepsi kendilerininmiş gibi bakar. Biyolojik anne olmalarına gerek yok; çünkü yavrular başka devekuşu çifti tarafından kaçırılıp onların ailesine katılabilir.⁶ Devekuşu, zincirleme süren bu kovalamacanın sonunda uçar, kaçamayacağı tehlikelere maruz kaldığı kıtaları kendine yurt edinir. Tam olarak mutlu olmasa da mutsuz

³ Bauman ve Raud, *Benlik Pratikleri*, s.156.

⁴ Bergson, *Gülme*, s.74.

⁵ Morris, *Çıplak Adam*, s.178.

⁶ Berger, *Hayvanlara Niçin Bakarız?* s.81.

değildir ama kahkaha her zaman ondan yanadır. Bundan sonra tekmesi sayesinde düşmanlarından, hattâ herhangi ufak dört ayaklı hayvan kadar kendini koruyabilir.⁷ Devekuşunun tekmesi başka hayvana korkutucu gelebilir. Zira devekuşu dünyadaki en büyük kuş türüdür. Erkeğin boyu 2,7 metreye kadar ulaşabilir ama ceviz büyüklüğündeki beyinleri göz yuvarlarından bile küçüktür.⁸ Kovalayan canlılar bütün isteklerini yerine getirebilmiş ve arzularını giderebilmiş olsaydı, tabiat onlara bunun bedelini türlerinin yok olmasıyla ödetirdi. Kuşkusuz kovalayan hayvan arayış içindeyse, tabiatta kural apaçiktir: “Dişiyi elde etmek için dövüşmek bütün o büyük memeliler sınıfının başat yasasıdır.”⁹ Meselâ güvercinler sürekli yaklaşır, piliçler gıdaklayarak kaçar. Küçük balık büyük balığa yem olmamak için kaçar. Bazen bunun tersi olur, keskin dişlerini silâh olarak kullanan küçük balık büyük balığı kovalar. Tabiatta sürekliliğe dair dirimsel döngü açık seçik bir dövüşme, acı çekme, acı verme ve yok etme üstüne inşa edilmiştir. Darwin, evrimin amacı olmadığını ileri sürerken, bireylerin de genlerinin gelecek kuşaklarda temsil edilmesi için mücadele ettiklerinden söz eder. Öyleyse dünya, ahenk ve düzen sergiliyorsa, bu yalnızca bireylerin kendi çıkarlarını gözetmelerinin rastlantısal sonucudur.¹⁰ Zira *doğal seçim kuramı*, Adam Smith’in akılcı iktisat düzenine dair temel savının biyolojiye aktarılmasıdır. Tabiatta denge ve düzen, daha yüksek ve dıştan uygulanan bir yönetim gücünden ya da bütün üzerinde doğrudan etkili yasaların varlığından değil, bireyler arasında kendi çıkarları uğruna verilen mücadeleden kaynaklanır.¹¹ Üreme yoluyla kendi genlerini gelecek kuşaklara aktarmada sağladıkları farklılaşmış başarıdaki bu düşünce, Adam Smith’in ekonominin tabiata uyarlanmış biçimi şeklinde yaşamın kuralı olarak görülür.¹² “Uyum sağla ya da öl!”

Dokunma, kaçan ile kovalayan arasındaki son aşamadır. Burada gizli bir dilin yankısı dişie armağandır. Örneğin kuyruksuz maymunlarla karşılaştırıldığında erkek şempanzelerin devasa testisleri vardır. Olası sperm rekabetinin olduğu pek çok hayvan türünde, diğer erkeklerin başarılı döllenmesini engelleyen bir dizi uyum söz konusudur. Erkek şempanzelerin ve babun gibi bazı türlerin menisi, dişinin vajinasında yapışkan dolgu meydana getirir ki, bu madde dişinin başka erkekler tarafından döllenmesini engeller.¹³ Dişi bu sayede erkek tarafından garanti altına alınır, bundan sonra kaçmaz. Çünkü erkeğin bıraktığı ‘koku’ armağan olarak dişide kalıcı iz bırakır. Söz konusu türümüz olduğunda, Judith Butler gibi feministler açısından dokunma, temasla ortaya çıkan şiddetin olası kötücül biçimidir. İnsanın öteki insan karşısında ilksel yaralanabilirliğinin ve acı çekebilirliğinin korkunç şekilde açığa çıkması, denetleyemediğimiz şekilde bir başkasının iradesine teslim edilmemiz, bir başkasının kasıtlı eylemiyle yaşamın kendisinin yok edilmesidir.¹⁴ Bu tür karşı çıkışlara rağmen, bunu “kötücül düşünce” içinde değerlendirdiğimizde bile tabiatta kovalama sürekli vardır. Ancak Judith Butler, haklı şekilde hazzın şiddetin kökeni olduğuna temas eder. Çünkü en başından itibaren haz, süreklilik gösteren toplumsal çevrede bağımlı yaşama olanağı sunar. Eğer haz ve acı bedenın yüklemeleri ise, bedenın bu görelı mükemmelliğı karşısında ödenen bedel hastalık ve ölümdür.¹⁵ Üstelik canlı âleminde sonra gelen önce gelenin varlığını gerektirir fakat bu kovalayanın her zaman üstün olacağı ve haz alacağı anlamına gelmez, sadece “isteme” dilidir. Türümüzde bu durum karmaşık ve sorunludur. “Bir tek kadına bağlanın demek istemem” diyordu Ovidius, “olmaz bir kadınla mutluluk... aldatın, yalnız iyi bilin gönül çalmayın. Karda gezinin ki iziniz görünmesin!”¹⁶ Ovidius için bu hovarda ilişkinin karşısında evlilik ilişkisi vardır. Bu durumda evliliklerin belki de yaşadığımız çağdan sonra salt yavru üreterek “iz bırakmak” için ebeveynlerin kimler olacağı konusunda bir “belge” niteliğı kazanacağı kuvvetle muhtemel olacaktır. Oysa ne olursa olsun, gerek hovarda bir yaşamda gerekse evlilik ilişkisinde bir şeyden kaçan başka şeye doğru yol alıyordur. Kişileri de her iki durumda acı ve kahkaha bekler. Hattâ kişi, gideceğini dahi kimseye söylemeden eylemleri onun yerine konuşur. Ovidius’a göre hayvanların tersine, türümüzde “iz bırakmamak” prensip olmalıdır. Eğer böyle olmasaydı, evliliğin yarattığı koşulsuz sadakat yalnız korkuyla elde edilir, bu da çoğu feministin dile getirdiğı “öteki” olanın şiddetiyle ortaya çıkardı. Böylece “öteki” aramak suçun failini günah keçisi hâline getirdi. Bu anlamda dokunma düpedüz hazla ilgilidir ve Ovidius’un bahsettiğı şekliyle nefes almak veya havaya ve suya duyulan ihtiyaç kadar zorunludur.

Bugüne dek fizikî (görünür) evrende dokunmanın olmadığı dünyayı tasavvur etmek neredeyse imkânsız görülmüştür. Aristoteles’in “sonsuz ruh”undan Adam Smith’in “görünmez el”ine, “yapay zekâ”dan “kripto para”ya uzanan bu bedensiz hayatlar bir “düşünce” olarak kendilerini garanti altına almaya çalışmaktadırlar. Bunlar korku ve tahakküme bağı ve “düşünen varlıklar” olarak sürmektedir. O zaman denir ki; “Sen insan bile

⁷ Darwin, *Türlerin Kökeni*, s.144.

⁸ Lloyd ve Mitchinson, *Câhillikler Kitabı*, s.151.

⁹ Darwin, *Seksüel Seçme*, s.449.

¹⁰ Gould, *Darwin ve Sonrası*, s.13.

¹¹ Gould, *Pandanın Başparmağı*, s.69.

¹² Lewontin, *İdeoloji Olarak Biyoloji*, s.92.

¹³ de Waal, *Köken Ağacı*, s.42.

¹⁴ Butler, *Kırılğan Hayat*, s.43.

¹⁵ Le Breton, *Bedene Veda*, s.16.

¹⁶ Ovidius, *Aşk Sanatı*, s.70.

değilsin, zaten hiç olmadın! Kontrol edilmiş bir zekâ, bir mikroçip, hologram, ya da şimdi o çok hayran olduğun avatardan ne farkın var!” Oysa yoksulluğun sefâletine doğa kanunları değil de kurumlarımız yol açıyorsa diyordu Darwin, günâhlarımız büyüktür. İnsanlar, hayvanlar, bitkiler, yıldızlar; hepimiz bütünü; hepimiz aynı korkunç savaşın içindeyiz. Hangi savaş mı? Maddeyi ruha dönüştürme savaşı..¹⁷ Böylece varlıklar âleminde beden ruha değil ruh bedene hükmetmiş olacaktır. Üstelik dokunmaya engel birtakım mesafeler söz konusu olacaktır. Bu konuda John Fowles, “En büyük mesafeler asla haritada görülenler değildir”¹⁸ demektedir. Öyleyse, dokunma ile mesafe “kadaastro” yoluyla birbirinden enikonu ayrılmalıdır. Ne de olsa yasalar ve toplumsal akideler buna evlilik adını vermekte ve görünür anlamdaki ilişkinin sınırları belirlenmektedir. Böyle olmasaydı, her türlü gereksiz yakınlıktan doğan dokunma nefreti yaratırdı. Ne ki, hayvanda dokunma, bazısında *üreme ihtiyacı* (horoz ile tavuk), bazısında ise *elde etme ihtiyacı* (av köpeği ile av hayvanı) arasında bir mücadeledir. Elde etme ihtiyacı, insan tarafından hayvana öğretilmiş kibir iken, üreme ihtiyacı ‘seçilim’ gerektirir ve bu birinin ötekini elde etmesidir. Yenilen rakibin karşı karşıya kaldığı sonuç ölüm değil daha az yavru üretmek veya hiç üretmemektir.¹⁹ Köpekler buna güzel bir örnektir. Örneğin erkek köpek yıl boyunca cinsel açıdan hazır durumdadır. Dışının sadece sonbahar ve ilkbahar başlangıcındaki dokuz günle sınırlı olmak üzere iki kızışma dönemi vardır. Bu durumda şanssız erkek köpek yılın büyük bölümünü cinsel gerilim altında geçirir.²⁰ İşte bunun için bir hayvan ne yaparsa yapsın ya bir şeylere ve birilerine yaklaşacak ya da bir şeylerden ve birilerinden kaçacaktır.

“Âşk oyunu” diyordu Huizinga, “bütün oyunların en mükemmeli.”²¹ Gerçekten de âşk gibi kahkaha da bir oyundur, sınırları çizilmiş kendine özgü dili olan oyun. Tabiattaki gibi insan doğasında da “seçilim” söz konusu ise, Don Juan ilk sevgililerini kendi seçmişti; sonra kadınlar onu seçtiler. Cüretkâr Lord Byron, “Truva Savaşı’ndan beri kimse benim kadar kaçırılmamıştır” diyordu kahkahalar içinde.²² Ne ki, ikisi de âşk konusunda içgüdüsel hareket etmiş, bir o kadar cömert davranmışlardı. Özellikle Byron kadınların gözünde dayanılmaz çekiciliğe sahipti. Yayıncısı John Murray’in arşivinde, yüzü aşkın kadının başından ve kasık bölgesinden keserek gönderdiği saç bukleleri yer alır. Byron pasif kalmadan bunlara kesin yanıtlar verirdi; ama sıklıkla başvurduğu yol, Newfoundland türü köpeği Boatswain’dan bir tutam tüy kesip göndermekti. Bütün bunlar onda bir yanılsama değil güçlü bir hayal gücüdür ki, işte acı olan budur; çünkü her şey bir yanılsama olsaydı, eninde sonunda gerçeği bulma şansı olurdu. Zira en derin hayal gücü bile eninde sonunda gerçeği bulur. Bu yüzden kahkaha atan insanın en derin hayal gücü çok güçlü gerçeklikle doludur. Aksi hâlde H.G.Wells, kendinden “aydınların Don Juan’ı” diye söz eder miydi hiç? Bütün dişlerinin döküldüğü yetmiş dört yaşında bile, fahişelerle muhabbetten hâlâ zevk almaktan gurur duyduğu ruhu için “öyle görünüyor ki biraz incelik, kendini beğenmişlik ve zindelleme periyodik olarak sevişmek, çoğumuz için verimli çalışmanın zorunlu koşuludur”²³ diyebiliyordu. Bu yüzden âşk, saplantılı hayal gücü olarak sonsuz türlü şekillere gizlenir. Meselâ Aleister Crowley, sıradan insan için kuşku ve kıskançlığı hayal gücünün “gizlenmiş çocukları” olarak öngörür. Çünkü insan hayal gücü kelimesini somut şeylerden soyut fikirlerin yaratılması anlamına gelecek şekilde yanlış kullanılmaktadır. Gerçekte olan bunun tam tersidir. Böylece hayal gücü diyordu Crowley, düşünceleri görünür kılar ve varlıkların biçime bürünmesini sağlar.²⁴ Kahkaha da böyledir ve somut biçimlerin dirimselliğine işaret eder.

Kahkaha, kasılma ile oluşan fiziksel tepkidir ve duyulabilir bir heyecan ifadesidir. Dolayısıyla kahkaha, imgelerle türlü şekiller altında oynamak ve herhangi bir varlığa veya nesneye somut biçim vermektir. Aslına bakılırsa temel mesele türlü şekiller altına giren ve gizlenen imgeleri doğru biçimde bulabilmektir. Bu zorlu süreçtir, hayal gücünün peşini bırakmadan azim ve kararlılık gerektirir. Öyleyse, hayal gücüne dokunabilmek öyle sanıldığı kadar kolay değildir. Örneğin evli çiftler veya genç âşıklar birbirlerine “Çok duygusalsın, her şey mantık yoluyla aşılr” dedikleri an sağduyu devreye girer, hayal gücü tükenir. Bu da kahkaha gibi bir anda ortaya çıkar, hemen tüketir kendini. Dolayısıyla hayal gücü, başarı ve hüsrân ile aynı anda iç içe geçen karmaşık duygudur. O hâlde, ne hayal gücü ne de karşıtı olan sağduyu yoluyla “iki arada bir derede” kalmak yerine, geriye tek çıkış yolu kalıyor: *kahkaha*. Burada hayal gücü ile sağduyu aynı anda kendini yineleyen serinkanlı davranıştır. Çünkü kadın ne kadar yetenekli olursa der Kierkegaard, hayal gücü de o kadar geniştir. Hayal gücü ne kadar genişse, o kadar otoriterdir.²⁵ O hâlde, birinin diğerine hâkimiyet kurması, serinkanlı davranış olan kahkahaya bırakır yerini. Bu yüzden kadın, kahkaha okyanusunda kalan tek ciddi adadır. Erkek avlanırken, balık tutarken, dövüşürken ya da başka şekillerde sefâ sürerken, kadın tarlada zor şartlarda çalışır,

¹⁷ Kazancakis, *Zorba*, s.312.

¹⁸ Fowles, *Büyücü*, s.475.

¹⁹ Darwin, *Türlerin Kökeni*, s.104.

²⁰ Morris, *Köpeğinizi Nasıl Bilirsiniz?*, s.112.

²¹ Huizinga, *Homo Ludens*, s.66.

²² Maurois, *Yaşama Sanatı*, s.55.

²³ Lloyd ve Mitchinson, *Nasıl Bilirdiniz?*, s.36, 169.

²⁴ Crowley, *Ay Çocuk*, s.153.

²⁵ Kierkegaard, *Kahkaha Benden Yana*, s.120.

yemek pişirir, çocuk doğurur, ona bakar, büyütür, evlendirir, hattâ çocuklarının da çocuklarını büyütür. Demek ki en ciddi kelimeler bazen “şaka” yoluyla söylenenlerdir ve bu yüzden şakalar ciddidir.²⁶ Öyleyse, kendi savunmasızlığından habersiz olanlar, deliler ve kendine aşırı güvenenler, hıçkırıklarla dolu o iç çekişlerin kahkahasını atarlar. İşte bu yüzden William Butler Yeats, kendini, mezarı üstünde mest olmuşçasına dans eden serkeş bir yaşlı adam benzeri grotesk ruh ya da kibirli veya onu batağa sürükleyen Kelti ayaktakımı karşısında parmaklarını çatırdatan zor hayatlı Anglo-İrlandalı toprak sahibi biri olarak görüyordu.²⁷ Onda bu meczup esrime, basit bir komedinin kıkırdamasında değil, trajik bir öğretilde tek başına, histerik, kimi zaman nevrotik, bazen de hıçkırığa çalan kahkahada bulmuştur kendini.

Bizler gülmeyi öğreniriz fakat hayvanda bu söz konusu değildir. Bu yüzden kahkaha sadece “gülmek” demek değildir. Acının sonunda, belki en dibe vurduğu bir an, ardında bıraktığı sessizliktir; hüznün, kederin, ıstırapın ve acının sessiz yanıtıdır. Zira acının var olduğu her yerde kahkaha vardır, acı ile “özdeşleşme” kurulduğunda bu anlaşılır. Hayvanda “böğürme”, “inleme”, “anırma”, “kişneme” ve daha pek çoğu, acıya verilen sessiz yanıtıdır. İnsan anırmaz ama bazen çıkardığı öyle sesler vardır ki “anırma” sesinden daha korkunç gelir. Oysa eşek ya açlıktan ya da üremek için kıızıştığında anırır:²⁸ “Nefs kötü bir eşek gibidir, doyurulduğunda insanları teper, aç kalınca anırmaya başlar!” Aynı şekilde Kutsal Kitap, eşek sesini, “*Seslerin en fenası*”²⁹ şeklinde tasvir eder ki, bu yüzden eşek sesi kuşlar gibi kulağa tat veren “musiki” bir ses olarak görülmez. Darwin bir keresinde şöyle demişti:³⁰ “Uzun yolculuğa çıkmaktan keyif alan göçmen kuşlar göç etmeleri engellendiğinde mutsuz olurlar.” Mutsuzluk acı çekmektir, aynısı kara ve deniz hayvanında görülür. Dünyanın tüm okyanuslarındaki *kambur balinalar*, isimlerini sırtlarında taşıdığı yüzgecin önündeki kamburdan almalarıyla ve suyun altında çıkardıkları senkronize seslerle ünlüdür. Okyanusların dip köşelerinde ıslık çalan, çığlık atan, dillerini şaklatan, kafa atan ve çenelerini çıtılatıp baloncuk üfleyen *şişe burunlu yunuslar* da onlar kadar aynı şöhrete sahiptir. Hollandalı etolog ve primatolog Frans de Waal, yunusların çok daha öteye uzanan imza ısıklıklarından söz eder ki, bu her birey için eşsiz modülasyona sahip çok tiz seslerdir. Yaptıkları tıpkı cep telefonu melodileri gibi birbirinden farklıdır ve onları belirleyen sesteki ziyade bu melodik kahkahadır. Genç yunuslar ilk yıllarında kişisel ısıklıklarını geliştirirler. Dişiler hayatları boyunca aynı melodiye sahip olurken, erkekler kendilerinininkini en yakın arkadaşlarının melodiline göre ayarlar ve böylece bir erkek ittifakından çağrılar birbirine benzer. Yunuslar özellikle yalnız olduklarında imza ısıklıklarını çıkarırlar ama onlara asıl şöhreti kazandıran şey büyük gruplar hâlinde bir araya gelmeden önce de bunu yapmalarıdır. Bugün bu ısıklıkların “bireysel tanıma” için kullanılıyor olduğu varsayımı, bunların sualtı hoparlörleriyle tekrar yayınlanmaları sayesinde kanıtlanmıştır. Gerçekten de yunuslar diğerlerine kıyasla yakın akraneleriyle ilişkili seslere daha fazla dikkât ederler. Bu yalnızca sesin tanınmasıyla ilgili olmayıp, çağırının kendine özgü melodisiyle de bağlantılıdır. Bunu göstermek için bilgisayarlarda oluşturulan ve melodileri taklit edilen sesler kullanılmıştır. Melodi korunurken ses ortadan kaldırıldığında, bu üretilmiş çağrılar orijinallerle aynı tepkiyi göstermiştir.³¹ Öyle ya, ne yazık ki bazen şöhret dediğimiz şey kötülük oklarıyla delik deşik olmaya aday olan yaldızlı bir nişan değil midir? Bu kötü şerefe nail olmak için önce ölüme karşı direniş başlar; ağ salınır, sürü kapana kısırlır, ardından yunuslar güverteye atılır. “İnleme” sesiyle iç içe geçen ısıklık ve kıkırtılar arasında süren yoğun direnmeden sonra okyanusun en derin köşesine doğru hummalı kaçış başlar. Ölüm dansı mahşer yeri gibi balinaları ve yunusları bir araya toplar. Anafora o denli hızla kapılırlar ki, yüzeye çıktıklarında dünyayı tanıyabilecekleri o melodik kahkahayı unutmuşlardır artık. Ne ki, şarkılar nehirler gibidir ve her biri kendi yatağından denizlere ulaşmak için akar. Melodi sona ermeden ve karnaval bitmeden az önce, sularda acının kıkırtısıyla başlayan kıvrınma ortak armoniye dönüşür. Hayvan deneylerinin binbir türlü olan avlanma, iğdiş etme, yavrulardan ayırma, toplumsal grupları dağıtma, dağlama, mezbahaya nakil ve nihayet ölüme yatışla birlikte huzur ortadan kalkar. Ölümün soğuk taşları üstüne sere serpe uzanır acı;³² yol bulantısı, susuz kalma, açlık, hâlsizlik, üşüme ve titremeyle her şey mutsuz tükenişle son bulur. Geriye kalan depresif çılgınlık, hezeyan, kendinden kopuş ve travmadır. Bu ise âdeta her şeye yanıt verme isteğidir. En azından, söylenmek istenen sükûttan daha değerli olmadıkça, hayvan hep susmasını bilir; “*sükût ikrardan gelir*.”

Bu hususta modern açıklamalara uygun düşen yaklaşım, gülmenin yalnız insanda görüldüğü ama “mizah” gibi gülmenin de zihinsel düşünme faaliyetinin tepkisi olduğu yönündedir. Bu sayede gülme insan zihniyle sınırlanır, kahkahadan farklı olarak insana özgü olur. Örneğin bebekler konuşmadan önce gülmeyi öğrenirler ama kahkaha nedir bilmezler. İlginç şekilde Darwin, “duygular” konusunda kaleme aldığı bir çalışmada, kahkahanın “keder” ile kolaylıkla karıştırıldığına, her iki durumun bol miktarda gözyaşı seli içerdiğine dikkât

²⁶ Crowley, *Ay Çocuk*, s.233.

²⁷ Eagleton, *Tatlı Şiddet*, s.150.

²⁸ Gazâlî, *Abidler Yolu*, s.163.

²⁹ Lokman Süresi, 19.

³⁰ Darwin, *İnsanın Türeyişi*, s.146.

³¹ de Waal, *Hayvanların Ne Kadar Zeki Olduğunu Anlayacak Kadar Zeki Miyiz?*, s.277.

³² Soyşekerci, “Yeni cehâlet çağı: hayvan deneylerine dair bir derkenar”, s.1430.

çekmiştir. Gerçekten de Darwin’i bilim insanı olmaktan ziyade filozof olarak görememenin en büyük yanlıgısı budur. Zira bütün dahiyane fikirlerimize ve aşırı biçimde kendimizi beğenmişliğimize rağmen, bazı koşullarda hayvan davranışı sergileyen varlıklar olduğumuzu dile getiren zoolog Desmond Morris, kakhahanın ağlamaktan evrildiğini söyleyerek bunun yan anlamlarına dikkât çeker.³³ 1967’de, kaleme aldığı kitabının adına vücut tüylerini kaybettiği için farklı görünümüne kavuşan ve kendini *Homo Sapiens* olarak adlandıran maymun türüne *Çıplak Maymun* demiştir. Yıllar sonra da çıplak kalan o türün erkeği çıkmıştır: *Çıplak Adam*. Öyleyse ağlamanın gülmeyi, gülmenin gülümsemeyi doğurması gibi, güçlü bir dostluk ifadesi olan gülümseme de pekâlâ dost olmayan ifadeyi doğurabilir ve böylece tam bir daire çizilir.

Kierkegaard, gülmenin kederli üslubu karşısında can sıkıntısını kötülüklerin kaynağı olarak görmüştür. Şaşırtıcı şekilde hep çıkış yolu aramış, eğlenmenin boş zaman faaliyeti olmaktan ziyade yaşamda birey kavramını ıskalamadan insan ihtiyaçlarına yönelik âşkın ve kakhahanın önemli gücü olduğunu söylemiştir.³⁴ Benzer şekilde Lord Byron, her işin içinden -âşk dâhil- sıyrılmak için somurtmak yerine çıkış yolunu kakhahada aramıştır. Çünkü ikisinin de hayatlarına giren hayatların sayısı o denli hesapsızca ve ölçüsüzceydi ki, onlar kakhahayı değil kakhaha onları seçmişti. İkisi de, kendilerinde başkalarının zafiyetlerine veya kendi önceki yenilgilerine zıt bir üstünlük olduğunun farkına vardıkları için kakhahayı seçtiler. Kakhaha böylece kederin üstünü örterken, umudun ve kurtuluşun yolu olur. “Belki bugün hiçbir şeyin geleceği olmasa bile” diyordu Nietzsche, “kakhahamızın bir geleceği olacaktır.”³⁵ Öyle ya, kakhaha varoluşsal yalnızlığa ve ölüme tepki olarak umudun da adıdır. İlkel, ilksel, içgüdüsel ve en somut hâlde biçimlenmiş imgedir kakhaha. Dalları çorak vaziyette ve gövdesi sararmış bir ağaç sulandığında kakhaha atar. Tavuklar “toz banyosu” yaptığında keyifle kakhaha patlatırlar. Mutsuz, pısrık, ürkek ve tüyleri neredeyse tamamen dökülen bir kuşun uygun ortama konduktan sonra hem o doğal vakur hâlini kazanması hem de tüylerini kazanışını seyretmekten daha güzel bir şey olabilir mi? O hâlde acı, travma ve hezeyanla yoğrulmuş böylesi hayatşarı kakhahanın sınırları belirler. Böylesi keyfin tadını çıkaran her hayvan yokluk sınırını duyumsamasına rağmen tabiatıta ideal mutluluğun nasıl olması gerektiğini gözler önüne serer. Zira hayvan doğasında mutluluk salt gülme değil kakhahanın eseridir. Evrende hiçbir şey gizli saklı değildir; açık ve yalın hâldedir. Acımasız olan ise yolda tesadüfen gördüğü tuhaf bir hayvan bedenine gözünü diken insanın patavatsızlığı, herkesin payını aldığı hastalıklı tutkunun popüler çeşididir yalnızca. İnsan bir tür mutlaklık olarak algıladığı böylesi bedensel durumlara ahlâken de ingirenebilir; başkasının gözüne nasıl görünüyorsa öyle biri olduğu varsayılır. Burada bir canlı anatomisi ne yazık ki kader değerinde öneme indirgenir. Dahası, “engelli”lerden sanki “engelli olmak” değil de “engeli olmak” o kişinin doğası gibi bahsedilir. Bu durumda engelli birinin salt varlığı rahatsızlığa, en yaygın toplumsal etkileşimlerin bir tür kargaşa içinde gerçekleşmesine yol açar. Bir canlının fiziksel özelliği onunla özdeşleşmeyi ne kadar imkânsız kılıyorsa, rahatsızlık da yoğundur. Böylece görünür engeli olan canlı, kuvvetle muhtemel insanlık hâlinin umutsuz kırılmalılığı olacaktır. Bu ise insanın yokluk sınırınıdır. Hattâ çoğu kâbusun konusu olan parçalanmış bir beden fantazmasıdır.³⁶ Dolayısıyla evrende salt insanmerkezci düşünce yerine, diğer canlıların acısı kadar kakhahasını da idrak edebilmemiz gerekir. Bir trafik kazasında veya herhangi bir sebepten ötürü arka ayaklarını kaybeden köpeğe tekerlekli mekanizmayla desteklenen ayaklar yapıldığında, kakhaha içinde koşup oynayacağını görmekten daha mutluluk veren başka bir şey olabilir mi? Acının olduğu her koşulda elbet kakhaha da vardır; herkes için..! Tabiat için..!

SONUÇ

Şunu açıkça söylemeliyiz ki, dilin kendine özgü suskunluğu vardır. Bu yüzden dili sürekli kurmak zorundayız. Yaşamla, düşünce ve imgelerle etkileşim içinde olan ve var ettiğimiz, bizi var eden bu aracı durgu durak bilmeden kurmak zorundayız. Sadece bilmekle yetinmemenin nedeni de bundan dolayıdır.³⁷ Bu mânada dili önce başkalarının ne hissettiğini anlamamız, ardından bize anlattıklarının ışığında ilk izlenimlerimizi geliştirmek ve gerektiği koşullarda değiştirmek için kullanırız. Hayvanla aramızda böyle bir iletişimin olmaması, davranışlarımızın farkındalığını yetersiz kılsa da, hattâ bu yetersizliği anlayabilmemiz için kelimelerin bir yararı olmasa da bu şart değildir.³⁸ Evrimcilerin sıklıkla bahsettiği üzere, primatlar içinde gülümseme yalnız insan yavrusuna özgüdür. Gülmeye oranla kakhahadaki dirimselliğin kapsayıcı olduğunu kabul etmek şartıyla, gülmenin yalnız insan yavrusuna özgü olacağı doğrudur. Maymun yavrularında böyle bir ifade görülmez, gereği de yoktur zaten. Çünkü onlar annelerinin kürklerine kendi başlarına tutunabilecek kadar güçlüdürler ve anneleriyle dilediği kadar yakın temas kurma olanağına sahiptirler. Ayrıca dil, tabiatın “kaçan kovalanır” ilkesi kadar geçerlidir. Örneğin deneyimli bir kedi düşman bir köpekle karşılaştığında, en iyi

³³ Eagleton, *Mizah*, s.17.

³⁴ Kierkegaard, *Kakhaha Benden Yana*, s.63.

³⁵ Eagleton, *Mizah*, s.126.

³⁶ Le Breton, *Bedene Veda*, s.90.

³⁷ Karasu, *Ne Kitapsız Ne Kedisiz*, s.32.

³⁸ Dawkins, *Hayvanların Sessiz Dünyası*, s.24.

davranışın kaçmak değil saldırmak olduğunu kısa sürede öğrenir. “Kaçarak kurtulma” seçeneği çok risklidir çünkü kaçan kedi her zaman köpeğin avlanma arzusunu uyandırır. Köpekte kaçan bir nesnenin tek anlamı kendisi için av olmasıdır. Kaçan kedi kaçmayı bırakıp karşı koymaya kalksa bile fazla şansı yoktur. Köpeğin gözü dönmüştür bir kere, sadece kediye odaklanır, doğrudan onu öldürmeye yönelir. Fakat kedi köpeklerle karşılaştığı ilk andan itibaren karşı koyarsa köpeği alt edebilir. Aleister Crowley, “savunmanın en güçlü biçimi karşı saldırdır”³⁹ diyerek, kedinin köpeğe saldırmasıyla “av olma” işaretlerinden hiçbirini vermemesinden söz eder. İşte kullandığımız dili böyle şekillendirir, imgenin “atılımını” yaratırız. Çünkü kedinin keskin pençeleri, köpeğin burnuna indirdiği okkalı tokatla neye uğradığını şaşırmasına ve onurlu bir geri çekilme sergilemesine yol açacaktır. Köpeğin bundan sonra çılgınca gözü dönen ve “*ıslayan*” öfkeli kediyi kendi hâline bırakması en olası çözümdür. “*Tıslama*”, acıdan doğan ve birazdan kahkahaya dönecek olan karşı çıkışın, mücadelenin ve her şeyden önemlisi güven duygusunun sesidir. Bu yüzden köpek söz konusu olduğunda, kedi ne kadar cesur olursa o kadar kendine güveni artacaktır.⁴⁰ Aynı şekilde küçük martılar ve deniz kırlangıçları, özellikle yuva yapma döneminde deniz tavuklarını yaklaşıp yaklaşmaz kovalamak için bir araya gelirler. Pek küçük olmakla birlikte, o bitirim hâllerleriyle pek hareketli olan kışkuşları⁴¹ avcı kuşlara cesaretle saldırır. Onlar şahine, çaylağa ya da kartala da aynı cesaretle saldırır. Bu savunma saldırısıdır ve ne haz almak ne de üstün olmak içindir. Tek amaçları sadece kendi zaferlerinden emin olmak istemeleridir ki, bu sırada avcı kuş öfke içinde görülür. Gerçekten de kışkuşları kendi aralarında hayranlık uyandıracak dayanışma sergiler. Sayıları arttıkça cesaretleri artar ve diğer deniz kuşlarını da düşman saldırısından korurlar. Dolayısıyla Yunanlıların uygun gördüğü “iyi anne” lakabını fazlasıyla hak etmişlerdir. Yavrularını sabah ayazından korurken, kanatlarının altına alan kışkuşları için “iyi anne” olmak gibi bir şöhrete sahip olmak kolay değil elbette. Bu onları “kaçarak kurtulmak” yerine, köpeklerle mücadele eden gözü dönmüş kediler gibi “*yeteneğin sahibi*” yapar. İnsan yavrusu ise doğası gereği bunu tam olarak beceremez, ne yapıp edip annesine sevimli görünür, güven duyduğu kucağında olabildiğince şımarır, onu yanına getirmeyi başarmanın bir şekilde yolunu bulur. Öyle ya, insan sadece güvendiğine karşı şımarır ve şımarmanın olduğu yerde güven duygusu vardır. Çünkü tabiatla “anne” sözcüğü toprağın bağrındaki tohum gibi saklıdır yüreklerde. Hüzünde teselli, kederde umut, zayıflıkta güçtür. Sevginin, şefkatin ve bağışlanmanın kaynağıdır. Annesini yitiren, başını koyacağı bir göğsü, ona dua eden bir eli ve onu koruyan bir bakışı da yitirmiştir.⁴² Irigaray’a göre annelik, herhangi bir işten -hattâ kadın olmaktan bile- daha fazla incelik ve zekâ ister.⁴³ Üstelik tabiat, kendi hayatı pahasına yavrusunu aslanın ağzından alabilecek kadar gözü kararan bir anne zebra gibi anneliği kutsal saymıştır. Bu konuda Darwin, anne sevgisinden daha güçlü bir duygunun olmadığını söylerken haklıdır. Bir anne savunmasız yavrusuna en derin sevgiyi duysa bile bazen bunu vücut diliyle belli etmeyebilir veya yalnızca hafif dokunuşlar, sevgi dolu tebessüm ve sevecen bakışlar gösterir. Oysa biri yavrusuna bilinçli olarak zarar verdiğinde işin rengi nasıl da değişir.⁴⁴ Yaşam hepsine değil de belli sayıdaki kadına “iyi anne” der ve hoş bir zarafet, incelik ve zekâ yükler, kalanı da görmezden gelecek kadar “seçici” davranır.⁴⁵ Aynı şekilde bitki de meyvanın annesidir. Meyva bitkiden çıkar, onun maddesiyle beslenir. Bu karşılıklı ilişkiyi gerektirir. Bitki çocukta anneliği, meyva ise anneden çocukluğu öğrenir. Daha sonra babanın rolü girer devreye, bu güneştir. Çocuklar onun diriltici etkisiyle büyür, olgunlaşır. Üstelik bir ağacın çoğalması, -doğum kontrolüne ihtiyaç duymadan- en az bir sene öncesinden planlanır. Meselâ çam ağaçları ve yaprak dökenler aynı anda çiçek açar, bu sayede pek çok ferdin genleri birbiriyle karışır. Buna rağmen yaprak döken ağaçları domuz ve geyik istilâsı gibi ciddi bir tehlike bekler kapıda. Domuz ve geyiğin en büyük zevki kayın ağacı meyvaları ve meşe palamutlarıdır. Her iki ağaç, bu hayvanların kış için koruyucu yağ katmanını oluşturmalarına yardım eder. Bir kayın ağacı her beş senede bir batında en az 30.000 kayın meyvası üretir. Bu ağaç büyüdüğü yerde ne kadar ışık aldığına bağlı olarak 80 ila 150 yaşları arasında cinsel olgunluğa erişir. Arada kalan 70 yıllık süre bile neredeyse insan ömrü kadardır. Kayın ağacının 400 yaşına kadar yaşayacağı varsayılırsa, en az 60 defa meyva verip, toplam 1.8 milyon kayın meyvası üretecektir. Bunlardan yalnız bir tanesi yetişkin ağaç olur ki, bu lotoda altıyı tutturmak gibi orman koşullarında bir başarı oranıdır. Diğer tüm ümitli embriyolar ya hayvanların besin maddesi olur ya da mantarlar ve bakteriler tarafından hazmedilerek toprağa karışır.⁴⁶ Demek ki, insanî ve hayvansal imgeye sahip olmadığı için bitkinin “kaçma” şansı yoktur. Buna rağmen tabiatla ne kaçan ne kovalayan, hem kaçan hem kovalayan hiçbir zaman bir yerlerde ve birleriyle duruyor değildir. Bazen avlanır bazen başkasının avı olur. Çünkü tabiat tek yönlü değildir ve sürekli yön akışı içindedir; yürüyen, zıplayan, koşan, uçan, tırmanan ve yüzen canlılar hep yol alıyordur. Düşünün ki, bacağı kapana sıkışan bir kurt bile bacağı kemirir ve yoluna

³⁹ Crowley, *Ay Çocuk*, s.64.

⁴⁰ Morris, *Kedinizi Nasıl Bilirsiniz?*, s.71.

⁴¹ Lât. “*Vanellus cristatus*.”

⁴² Cibran, *Kırık Kanatlar*, s.54.

⁴³ Irigaray, *Ben, Sen, Biz*, s.81.

⁴⁴ Darwin, *İnsanda ve Hayvanlarda Beden Dili*, s.83.

⁴⁵ Bukowski, *Kadınlar*, s.282.

⁴⁶ Wohlleben, *Ağaçların Gizli Yaşamı*, s.29, 39.

topallayarak da olsa devam eder, hattâ bu uğurda *yoldadır; yoldan çıkar!* Bu yol, “Bir zamanlar” diye başlayan belirsizlikte rüyaların, kâbusların, düşlerin ve düşlemlerin anlatıldığı ve *bir varmış bir yokmuş* diye başlayan masallar kadar gerçektir; *once upon a time*.⁴⁷ Çünkü topallayarak “içini yiyen bir kurt, yeterince çırpınmadığını, daha birçok şey yapacakken yapmadığını söyler durur insana.”⁴⁸ Düşüncelerimizi vampir gibi emen, içini oyan, altını üstüne getirip kemiren şeyleri bir yana koyduğumuzda, ya da insan kendisinin değil de başkasının kurdu olduğunda, kurtları kötü şöhretle yaftalamak bile bizi felâketin eşiğine yaklaştırmaktan başka işe yaramayacaktır.

Muhtemelen kakhaha, tabiat yolculuğunda evrimin bu soruna bulduğu çözüm olmalıdır.⁴⁹ Ne de olsa dilin sınırları dışında kalan, dile dökülmeyen saçmadır. “Kişi bir hayvanı sinirli, korkmuş, mutsuz, mutlu, şaşırmış olarak hayal edebilir” der Wittgenstein, ardından şöyle sormaktadır:⁵⁰ “Peki umutlu hayal edebilir mi? Neden edemez?” İşte bu özel dilin içinde sözcükler sadece konuşan kişi için bilinebilir ve onun mevcut özel duyularına işâret eder. Bu yüzden dilin anlamına değil oynadığı role bakmak gerekir. “Dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır” diyordu Wittgenstein. Nedeni ise, hayvanın bizim gibi bir dile sahip olmamasıdır ancak umudun olduğu her yerde onun anlamına değil, nasıl bir işlevsel rol oynadığına bakmak gerekir. Üstelik aynı dilin farklı boyutları olduğundan hiçkimse hiçbir şeyi aynı dilde algılayamaz. Ancak sanatsal imge olarak beklenmedik anda ortaya çıkar; dünyayı kendi özelliğiyle algılayan insanın tüm özelliği ve bireyselliği ile yaratılmış bir imgedir bu.⁵¹ Öyleyse gülme toplumsal, kakhaha bireyseldir. Bireysel olan bir kez buruşturulunca bir daha tam olarak düzgünleştirilemeyen yaldız kâğıdı gibi düşüncelerimizi de her daim buruşturur.⁵² Dile ne zaman anlam yükleysek, her seferinde kaçır çünkü en güçlü imgeler bile kakhahada gizlenmiştir. Biri bir başkasını güldürse de her zaman kakhaha attıramaz. Bu yüzden dünya, imgelerle kurulan dilin yapısı tarafından belirlenir. Bu, gerçekliğin yapısını da belirler. Bu anlamda dilin sınırlarından biridir kakhaha; *kaçan kovalanır, yakalandığı an kaçır*. İşte böyledir dilin yapısı; gün gelir gülmecenin mizahına sığınır, gün gelir ciddiyetin karşı konulamaz gerçekliği olur. Öyle ya, gerçeklik dediğimiz de, her birimiz için imgelerimizden başka nedir ki?

KAYNAKÇA

1. Bauman, Zygmunt, Rein Raud, *Benlik Pratikleri*, çev. Mehmet Ekinci, İstanbul: Ayrıntı, 2018.
2. Berger, John, *Hayvanlara Niçin Bakarız?* çev. Cevat Çapan, İstanbul: Delidolu, 2017.
3. Bergson, Henri, *Gülme*, çev. Devrim Çetinkasap, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
4. Bukowski, Charles, *Kadınlar*, çev. Avi Pardo, İstanbul: Parantez, 2021.
5. Butler, Judith, *Kırılğan Hayat-Yasın ve Şiddetin Gücü*, çev. Başak Ertür, İstanbul: Metis, 2005.
6. Cibran, Halil, *Kırık Kanatlar*, çev. Kenan Sarılioğlu, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
7. Crowley, Aleister, *Ay Çocuk*, çev. Özgür Umut Hoşafçı, İstanbul: Altıkkırkbeş, 2004.
8. Darwin, Charles, *İnsan ve Hayvanlarda Beden Dili*, çev. Orhan Tuncay, İstanbul: Gün, 2001.
9. Darwin, Charles, *İnsanın Türeyişi*, çev. Öner Ünal, İstanbul: Evrensel, 2015.
10. Darwin, Charles, *Türlerin Kökeni*, çev. Bahar Kılıç, İstanbul: Alfa, 2017.
11. Darwin, Charles, *Seksüel Seçme*, çev. Öner Ünal, İstanbul: Ginko Kitap, 2019.
12. Dawkins, Marian Stamp, *Hayvanların Sessiz Dünyası-Hayvanlarda Bilincin Varlığı Üzerine Bir Araştırma*, çev. Füsün Baytok, İstanbul: TÜBİTAK, 1989.
13. de Waal, Frans, *Köken Ağacı*, çev. Dilek Eylül Dizdaroğlu, İstanbul: Alfa, 2013.
14. de Waal, Frans, *Hayvanların Ne Kadar Zeki Olduğunu Anlayacak Kadar Zeki Miyiz?*, çev. Ahmet Burak Kaya, İstanbul: Metis, 2017.
15. Eagleton, Terry, *Tatlı Şiddet-Trajik Kavramı*, çev. Kutlu Tunca, İstanbul: Ayrıntı, 2012.
16. Eagleton, Terry, *İyimser Olmayan Umut*, çev. Emine Ayhan, İstanbul: Ayrıntı, 2016.
17. Eagleton, Terry, *Mizah*, çev. Melih Pekdemir, İstanbul: Ayrıntı, 2019.

⁴⁷ Eco, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, s.26.

⁴⁸ Karasu, *Kılavuz*, s.40.

⁴⁹ Morris, *Sevmek Dokunmaktır*, s.21.

⁵⁰ Eagleton, *İyimser Olmayan Umut*, s.78.

⁵¹ Tarkovsky, *Mühürlenmiş Zaman*, s.175.

⁵² Wittgenstein, *Yan Değiniler*, s.19.

18. Eco, Umberto, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, çev. Kemal Atakay, İstanbul: Can, 2017.
19. Fowles, John, *Büyücü*, çev. Meram Arvas, İstanbul: Ayrıntı, 2019.
20. Gazâlî, *Âbidler Yolu* (Minhâcû'l Âbidin), İstanbul: Çelik, 2019.
21. Gould, Stephen Jay, *Pandanın Başparmağı-Doğa Tarihi Üzerine Düşünceler*, çev. Ülkün Tansel, İstanbul: Versus, 2010.
22. Gould, Stephen Jay, *Darwin ve Sonrası-Doğa Tarihi Üzerine Düşünceler*, çev. Ceyhan Temürcü, İstanbul: Say, 2013.
23. Huizinga, Johan, *Homo Ludens-Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: Ayrıntı, 1995.
24. Irigaray, Luce, *Ben Sen Biz-Farklılık Kültürüne Doğru*, çev. N. Tatal Cheviron, İstanbul: İmge, 2006.
25. Karasu, Bilge, *Kılavuz*, İstanbul: Remzi, 1990.
26. Karasu, Bilge, *Ne Kitapsız Ne Kedisiz*, İstanbul: Metis, 2012.
27. Kazancakis, Nikos, *Zorba*, çev. Ahmet Angın, İstanbul: Can, 2020.
28. Kierkegaard, Søren, *Kahkaha Benden Yana*, çev. Nedim Çatlı, İstanbul: Ayrıntı, 2020.
29. Le Breton, David, *Bedene Veda*, çev. Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul: Sel, 2016.
30. Lewontin, C. Richard, *İdeoloji Olarak Biyoloji-DNA Doktrini*, çev. Cengiz Adanur, İstanbul: Kolektif Kitap, 2015.
31. Lloyd, John; Mitchinson, John, *Câhillikler Kitabı II-Hayvanlar Âlemi*, çev. Nivart Taşçı-Mehmet Evren Dinçer, İstanbul: NTV, 2009.
32. Maurois, Andre, *Yaşama Sanatı*, çev. Nihal Önel, Ankara: Varlık, 1974.
33. Morris, Desmond, *Sevmek Dokunmaktır*, çev. Nuran Yavuz, İstanbul: İnkılap, 2004.
34. Morris, Desmond, *Çıplak Kadın*, çev. Aslı Özer, İstanbul: İnkılap, 2006.
35. Morris, Desmond, *Kedinizi Nasıl Bilirsiniz?*, çev. Abdullah Ersoy, İstanbul: Dost, 2010.
36. Morris, Desmond, *Köpeğinizi Nasıl Bilirsiniz?*, çev. Abdullah Ersoy, İstanbul: Dost, 2011.
37. Ovidius, *Aşk Sanatı*, çev. Çiğdem Dürüşken, İstanbul: İş Bankası Kültür, 2018.
38. Singer, Peter, *Hayvan Özgürleşmesi*, çev. Hayrullah Doğan, İstanbul: Ayrıntı, 2018.
39. Soyşekerci, Serhat, “Yeni cehâlet çağı: hayvan deneylerine dair bir derkenar”, *Journal of Social Humanities and Administrative Sciences*, 7(43): 1430-1439, 2021.
40. Tarkovsky, Andrei, *Mühürlenmiş Zaman*, çev. Füsün Ant, İstanbul: Agora, 2007.
41. Wittgenstein, Ludwig, *Yan Değiniler*, çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Altıkkırkbeş, 2019.
42. Wohlleben, Peter, *Ağaçların Gizli Yaşamı*, çev. Ali Sinan Çulhaoğlu, İstanbul: Kitap Kurdu, 2018.